

Lokal utvecklingsstrategi för Leader Nedre Dalälven

Landsbygdsutveckling genom Leader

Denna strategi bidrar till utveckling av den lokala landsbygden genom leadermetoden. Lokalsamhället har varit delaktiga i framtagandet och strategin genomförs i samverkan mellan privata, ideella och offentliga aktörer. Leader är ett verktyg för landsbygdsutveckling inom EU och Sverige, därmed bidrar strategin även till den regionala och nationella landsbygdsutvecklingen.

Strategin utgår ifrån det lokala perspektivet där analys av områdets utvecklingsbehov och möjligheter samt samordning med andra handlingsplaner och utvecklingsstrategier i området ligger till grund för strategins mål och insatsområden. Eftersom Leader finansieras av stöd från EU genom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling är målen i strategin också utformade att rymmas inom målen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik.

Urvalskriterier och processer för projekturval är utformade att stödja strategins mål och insatsområden. På så sätt bidrar alla projekt som prioriteras genom denna strategi både till den lokala utvecklingen av området och till målen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik.

1 Strategins framtagning

I Nedre Dalälvsområdet började arbetet med lokal utveckling redan 1986 då kommuner, markägare och entreprenörer tillsammans bildade Nedre Dalälvens Intresseförening. Syftet var att främja inflyttning, turism och företagande med bas i områdets värdefulla natur- och kulturmiljöer. En annan viktig aspekt var att beakta medlemmarnas och de areella näringarnas intressen. Detta blev sedan grunden till att Leader+ Nedre Dalälven bildades under programperioden 2000 – 2006. Tillsammans har vi alltsedan dess arbetat med liknande frågor under ytterligare två programperioder. Vissa justeringar av det geografiska området har gjorts mellan programperioderna, men huvudsakligen är området detsamma än idag. Det geografiska området sammanfaller även med Biosfärområde Älvlandskapet Nedre Dalälven, utsett av UNESCO 2011 och med Nedre Dalälvens Intresseförening som huvudman. Till viss del har denna strategi tagits fram parallellt med 10-års utvärderingen av Biosfärområdet.

I Leader Nedre Dalälven har diskussioner om den nya strategin pågått under en längre tid. Att använda oss av vår erfarenhet av att arbeta med Leader från de tidigare programperioderna har varit en tydlig ambition. LAG påbörjade processen med att ta fram en ny strategi redan i slutet av 2019 och antog en ambitiös plan för hur vi skulle arbeta med lokal förankring under 2020, för att på så sätt få en fast grund att stå på och tillräckligt med tid för att arbeta metodiskt med framtagandet. Det första mötet med lokala aktörer hölls i Avesta den 9 mars 2020 men sedan satte pandemin stopp för allt vidare arbete i denna form. LAG arbetade dock vidare med interna processer under hösten 2020.

Från januari 2021 har 13 lokala strategiprocesser ute i kommunerna anordnats med cirka 150 deltagare som har fått jobba fram underlag till vår SWOT. LAG-ledamöter och kommunala representanter, både politiker och tjänstemän, har lett processerna. Olika typer av nätverk bjöds in beroende på lokala förhållanden i respektive kommun. Våra frågor var desamma vid samtliga möten:

Vilka behov och möjligheter finns:

- Lokalt i Din bygd?
- I Din kommun som helhet och dess landsbygd speciellt?
- I Nedre Dalälvsområdet?
- Generellt på landsbygden?

Utifrån svaren fick deltagarna sedan arbeta vidare med frågor som:

- Vilka av dessa engagerar människor till att bidra?
- Vilka av dessa passar in i Leadermetoden?
- Vilka kan skapa utveckling för er själva och andra?
- Var saknas resurser och var kan Leader göra störst skillnad?
- Hur skulle en bra Leaderstrategi se ut?
- Vilka typer av insatser ska vi prioritera i framtiden?

Syftet med dessa processer var att vi skulle få in vilka lokala behov som finns samt vad som Leader skall fokusera på i området. Det vill säga: Var gör Leader störst nytta? Detta är en av de frågor som Leader Nedre Dalälvens LAG har lagt störst fokus på under strategiarbetet.

Parallellt med de lokala strategiprocesserna har tre separata SWOT:ar genomförts; i LAG, på Leader Nedre Dalälvens årsstämma samt på Biosfärområde Nedre Dalälvens årsstämma. I samtliga tre fall har representanter för privat, ideell och offentlig sektor från våra 4 län och 9 kommuner varit delaktiga.

Tillsammans har dessa processer lett fram till ett antal gemensamma mål och inriktningar för Leader att arbeta med. Detta har strategiskrivningsgruppen utgått ifrån och har tillsammans med LAG arbetat fram förslag på vision, mål och insatsområden med hjälp av en extern processledare.

Då vårt Leaderområde spänner över 9 kommuner i 4 län har vi ett stort antal aktörer, planer och program att ta hänsyn till. Vi har valt att först och främst jobba med de lokala behov som framkommit och att utgå från Leadermetoden i alla avseenden när vi skrivit denna strategi. Vi har tagit hänsyn till önskemål och synpunkter om en mer konkret och lättförståelig strategi, främst då mål och insatsområden som är det som externa parter och projektsökande främst berörs av, vilket också sammanfaller med våra egna erfarenheter och önskemål baserat på vår erfarenhet av att arbeta med Leader i de tre föregående programperioderna.

De kommunala översiktsplanerna och programmen stämmer generellt väl med det som vi fokuserar på i denna strategi och detsamma gäller för de fyra Regionala utvecklingsstrategierna som vi har tagit hänsyn till.

Då vårt Leaderområde sammanfaller med Biosfärområde Älvlandskapet Nedre Dalälven är självklart fokus på hållbar utveckling och Agenda 2030 en betydande del av strategin, något som i sig sammanfaller väl med de Regionala utvecklingsstrategierna.

Tidigare erfarenheter av Leaderarbete har gett oss god insikt i vad den lokala nivån önskar sig och med det hur en strategi bör vara uppbyggd. Tydliga men breda strategier med viss möjlighet till flexibilitet är en förutsättning för att kunna bedriva utvecklingsarbete baserat på vad de lokala intressenterna vill jobba med. Även möjligheten att snabbt kunna styra om insatser efter olika skeenden i omvärlden är något vi ser som nödvändigt för att möjliggöra en utveckling under hela programperioden. Något som upplevs positivt av de som vänder sig till oss är möjligheten att kunna arbeta med olika former av stöd, både småstöd, vanliga projekt samt att vara del av större områdesövergripande projekt drivna av LAG. Internationell samverkan har varit och är ytterligare en möjlighet till en bredare samverkan. Ett starkt Leaderkontor är en förutsättning för att kunna genomföra strategin genom informationsinsatser, stöd till projektägare, samverkan för att uppnå synergieffekter samt kontakter med myndigheterna.

2 Utvecklingsområdet

2.1 Tabell med statistik

Ämnesområde	Variabel	Värde	
Områdets storlek	Antal invånare	121 439 personer	
	Storlek i km ²	7587,6 km ²	
	Invånare per km ²	16 invånare/ km ²	
Befolkningsstruktur	Andel av befolkningen som är utrikes född	14 %	
	Andel av befolkningen i intervallerna (%):	Kvinnor	Män
	0-14 år	9 %	9 %
	15-24 år	4 %	5 %
	25-44 år	11 %	12 %
	45-64 år	13 %	13 %
	65- år	13 %	12 %

2.2 Områdesbeskrivning

Geografi

Området utgörs till övervägande del av ett av landets största slättlandskap, som sträcker sig från södra Dalarna, merparten av den del som omfattar Gästrikland samt hela området i Västmanland och Uppland. Ett

slättlandskap som går från Gästrike- och Upplandskusten i nordöst till Mälardalen i sydväst. Hela detta område har efter istiden varit beläget under havsytan. Detta slättlandskap är till stora delar skogbevuxet med särskilt i det älvnära området betydande inslag av våtmarker. Överallt i detta landskap finns närheten till vatten, med allt från mindre åar, slättsjöar och skogsjöar till Dalälven och Östersjön.

I nordväst i kommunerna Säter, Hedemora och Avesta breder ett omfattande öppet jordbrukslandskap ut sig. Likaså är fallet i söder i kommunerna Tierp, Heby och Sala. Även i de delar som ingår i Sandvikens och Gävle kommuner öppnar sig landskapet och ansluter till Gästriklands öppna jordbrukslandskap.

I öster når området ut till Södra Bottenhavet. Den flikiga kusten utgörs av Tierps och Älvkarleby kommuner där Hållnåshalvön i Tierps kommun har en kuststräcka på 50 km. Kusten innehåller flera gamla och vackra fiskelägen, men saknar större hamnar. I området finns en landhöjning som påverkar dessa kuststräckor negativt.

Området gränsar mot Leader Gästrikebygden och Leader DUO Dalälvarna i norr, Leader Mälardalen och Leader Upplandsbygd i söder. Dessutom gränsar det i väster mot det tidigare Leader Bergslagen.

Nedre Dalälven utmärker sig i fråga om natur- och kulturmiljöer, och redan 1975 utsågs Nedre Dalälvsområdet som primärt rekreationsområde av nationellt intresse för turism och friluftsliv. Dessa kvaliteter befastes 2011 när Unesco, FN:s organ för utbildning, vetenskap och kultur utnämnde Nedre Dalälven till biosfärområde. Syftet med biosfärområdet är att fungera som modellområde för social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet vilket stämmer väl överens med de övergripande målen för Leader och Agenda 2030. De yttre geografiska gränserna är desamma för biosfär- och Leaderområdet.

De mycket höga naturvärdena vid Nedre Dalälven har skapats av älven samt mötet mellan nordligt och sydligt i svensk natur. Inget område i Skandinavien har så stor artrikedom av ryggradsdjur (däggdjur, fåglar och fiskar).

I hjärtat av området ligger Färnebofjärdens nationalpark med dess 200 öar och skär, åtskilda av forsområden. Här återfinns norrländska myrmarker och barrskogar tillsammans med sydliga lövskogar som har inslag av ek och lind. Utöver nationalparken finns det ett stort antal naturreservat och Natura 2000-områden utspridda över hela området. För att nämna några

naturreservat: Säterdalen, Lilla Älvgången (Hovran), Hälleskogsbrännan, Östa, Båtfors, Billudden och naturreservaten på Hållnäshalvön; samt ramsarområdet Svartådalen och dess Natura 2000-områden.

Vid sidan av värdefull natur finner man det öppna småskaliga odlingslandskapet där människor verkar och bor. Området domineras av ett stort antal byar som oftast tillkom vid medeltidens slut. Den öppna marken har ungefär samma utbredning som på de äldsta lantmäterikartorna från 1600-talet och ger området dess speciella prägel.

Mötet mellan yrkesmän på olika nivåer och under olika tider har satt bestående spår i områdets kultur. I Garpenberg i Hedemoras kommun har gruvdrift pågått kontinuerligt sedan tidig medeltid och i Sala återfinns det populära besöksmålet Sala Silvergruva. Det finns även ett stort antal bevarade bruksmiljöer från 1600-talet och framåt. Några av de mer välkända miljöerna är Söderfors bruk, Gysinge bruk, Vallonbruken i Tierp och Koppardalen i Avesta. Områdets historiska samhörighet och identitet beskrivs närmare i *Landskapet mellan landskapen*¹.

Näringsliv, infrastruktur, service och föreningsliv

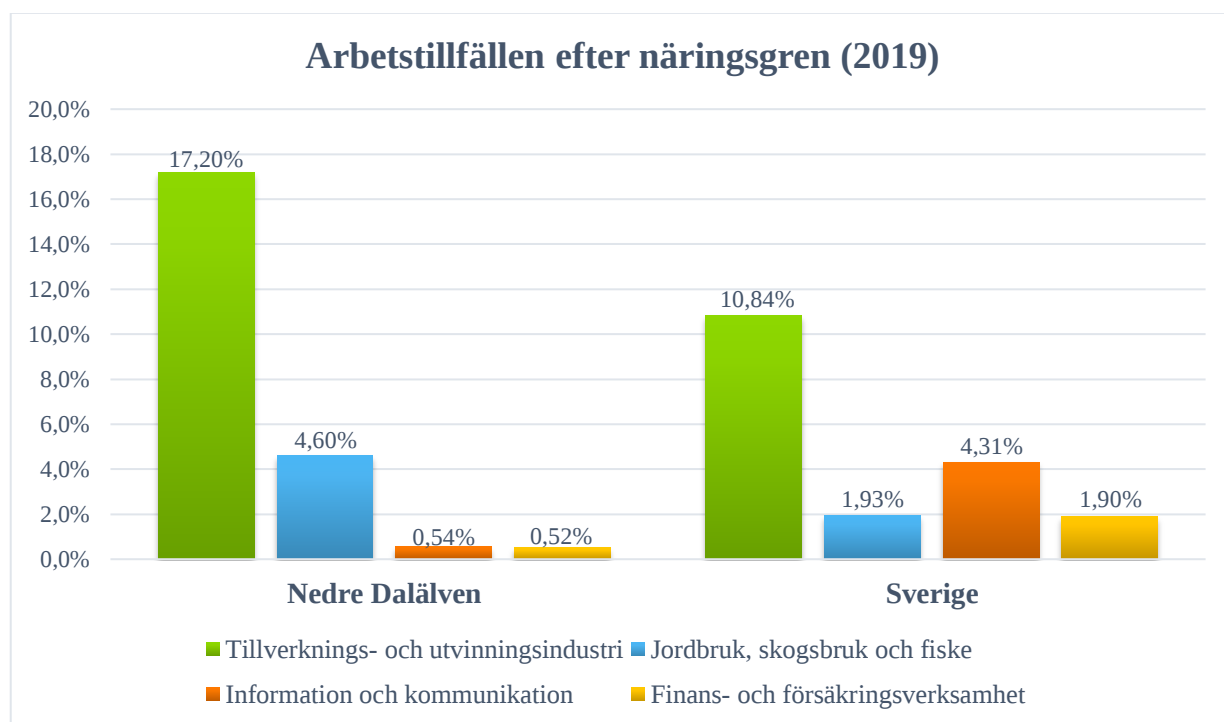
Näringslivet bygger vidare på den långa traditionen av industriverksamhet vilken baseras på naturliga förutsättningar i form av skog, malm och rinnande vatten. Det finns fortfarande kvar världsledande stålverk, gruvor och pappersbruk i området, men i dessa näringar, liksom i annan industriell verksamhet, pågår fortlöpande nödvändig rationalisering, som medför att antalet arbetstillfällen under främst andra halvan av 1900-talet minskat. Många företag har också blivit uppköpta av internationella företag, vilket påverkat den starka lokala förankring som historiskt funnits i bygderna.

Historiskt har vattenkraften varit en viktig förutsättning för den lokala energitillförseln och arbetskraften. Idag sker kraftverksdriften huvudsakligen på distans och ger mycket få arbetstillfällen till lokalerna där kraftverken är belägna. Kraftnätens sammankoppling innebär också att energin är en resurs som samhället delar på och industrierna behöver inte längre ligga i direkt anslutning till dessa. Infrastrukturen för det nationella stamnätet bygger dock till stor del på utbredningen av industrier och kraftverk. Detta medför att mycket energiintensiv industri även fortsättningsvis behöver ligga i nära anslutning till stamnätet, vilket i sin tur har lett till att området tilldragit sig mycket stort intresset för datacenter de senaste åren. Ytterligare faktorer som bidragit till intresset är det svala

¹ [Landskapet mellan landskapen](#)

klimatet, och tillgången på vatten. Vattnet som resurs är något som blivit en allt större fråga i området med anledning av vattenkraftens miljöpåverkan och de allt hårdare krav som ställs på den, men även på grund av ökade behov och krav från fisket, besöksnäringen och friluftslivet.

De traditionella näringarna jordbruk, skogsbruk och yrkesfiske spelar även de en fortsatt betydande roll för sysselsättningsgraden och den lokala andan i Nedre Dalälven. Det framgår inte minst av nedanstående tabellen där 4,6% av är sysselsatta i dessa näringar vilket kan jämföras mot riksgenomsnittet på 1,93%, d.v.s. nästan 2,5 gånger högre. Tillverkning och utvinningsindustrin står i sin tur för 17,2% och sysselsätter mer än en sjättedel av den arbetsföra befolkningen i området. I tabellen listas även ett par näringar som är kraftigt underrepresenterade i området. Till exempel information och kommunikation som sysselsätter 4,31 % av Sveriges befolkning, vilket är mer än dubbelt så många som sysselsätts inom jordbruk, skogsbruk och fiske tillsammans. I Nedre Dalälven sysselsätter denna näring endast 0,54%.

(%, Källa: SCB. Hämtad 2021-08-17.)² Statistik för Gävle och Sandviken redovisas inte för ovanstående figur då centralorterna för dessa inte ingår i Leaderområdet. Arbetsstillfällena baseras på månatliga arbetsgivardeklarationerna på individnivå (AGI).

² [SCB \(RAMS\)](#) (2019)

De arbetstillfällena som försvunnit från basnäringarna har inte kunnat fångas upp inom näringslivet, vilket medfört utflyttning främst till de närbelägna Storstockholm och Mälardalsområdet med befolkningsminskning såväl på landsbygden som i tätorterna. Samhällsviktiga funktioner som service och infrastruktur är förutsättningar för inflyttning och att man ska bo kvar. Tillgången till service utanför tätorterna har minskat i Nedre Dalälven liksom på många andra ställen i Sverige. De flesta lokala bankkontor har flyttat in till tätorterna eller försvunnit helt. Lanthandeln har minskat till förmån för de större kedjorna med butiker i tätorten eller större handelsplatser. Även bensinmackar med service har försvunnit från flera mindre orter i området. Den unika landskapskaraktären med det öppna odlingslandskapet, skogar, älven och närheten till storstadsregioner är kanske de starkaste faktorerna för att flytta till Nedre Dalälven. Det är också något som är friluftslivet, besöksnäringen och föreningslivet till gagn.

I en turistisk förstudie som genomfördes i leaderområdet under den föregående programperioden kontaktades 245 turistföretag i området där 109 av dessa svarade på en enkät. Av svaren framkom att det finns en framtidstro och att 90% av företagen vill växa. Könsfördelningen hos de svarande var 55% kvinnor och 45% män. Merparten av företagen (71%) i förstudien hade färre än två årsanställda.³

Till positiva förutsättningar för företagsetableringar, turism och inflyttning hör också det centrala och strategiska läget. Mer än en tredjedel av Sveriges befolkning, inklusive Storstockholm - Mälardalen, når området inom två timmars bil- eller tågresor. Ännu närmare, på ca 1 timmes tågresor, ligger Arlanda flygplats.

Det finns även goda förutsättningar att nå högutbildad arbetskraft genom de högskolor och universitet i Uppsala, Västerås, Borlänge, Falun och Gävle som ligger i en ring runt området.

Företagsklimatet anses generellt som svagt i flera av områdets kommuner. Företagskollen, som drivs av Svenskt Näringsliv, skickar årligen ut enkäter till företag i Sveriges samtliga 290 kommuner. Företagen får göra egna skattningar på olika frågor som rör företagsklimatet. På en av de mer centrala frågorna får de utifrån sina egna erfarenheter ge ett samlat betyg på hur de upplever att driva företag i kommunen, och här placerar flera av

³ [Förstudie för turistprojekt i Nedre Dalälvsområdet](#) (2017)

kommunerna i Nedre Dalälven sig lågt: (263), (245), (235), (201), (141), (140), (83).⁴

Leader Nedre Dalälven har ett omfattande föreningsliv med ett brett utbud av föreningar inom olika intresseområden. De ideella föreningarna har en viktig roll att fylla för att skapa en rik fritid och god folkhälsa för områdets befolkning. Utöver detta fungerar de ofta som navet i utvecklingen av små orters samverkan med andra organisationer.

Stora delar av föreningslivet har under senare år haft svårt att rekrytera ledare och andra viktiga nyckelpositioner till sina organisationer. Detta beror i huvudsak på en negativ utveckling där allt färre unga tar uppdrag i föreningarna. Föreningslivet har också påverkats av pandemin som i många fall inneburit ett medlemsbortfall och försämrade ekonomi. På flera mindre orter i Nedre Dalälven har föreningar, i samverkan med offentlig sektor, tagit över driften av badplatser, skidspår, idrottshallar, fotbollsplaner o.s.v.

Föreningslivet spelar en mycket viktig roll för integration av nyanlända i närområdet, och dess betydelse har ökat ytterligare sedan det stora antal asylsökande som kom till Sverige efter flyktingkrisen 2015. På mindre orter i området har framför allt flera idrottsföreningar också fått ett större medlemsantal och bättre ekonomi tack vare ökad inflyttning av unga personer med utländsk härkomst. Samtidigt som det uppstår många positiva effekter i inte minst idrottsföreningar finns det en underrepresentation bland nyanlända föräldrar och ledare.

Demografi

Utflyttningen från Nedre Dalälvs kommunerna har som tidigare nämnts varit betydande med anledning av strukturrationaliseringen. Tabellen nedan med siffror från 2019 visar de kommuner i området där tätorterna också ingår. Samtliga kommuner utom Tierp hade ett födelseunderskott, vilket ger konsekvenser för skola och omsorg. Det indikerar även en åldrande befolkning. Ur tabellen går det också att utläsa att flyttningsnettot till stor del påverkas av inflyttning från utlandet. Området står inför utmaningar och möjligheter med integration av människor från andra länder under överskådlig framtid.

⁴ [Företagsklimat.se](https://foretagsklimat.se) (2020)

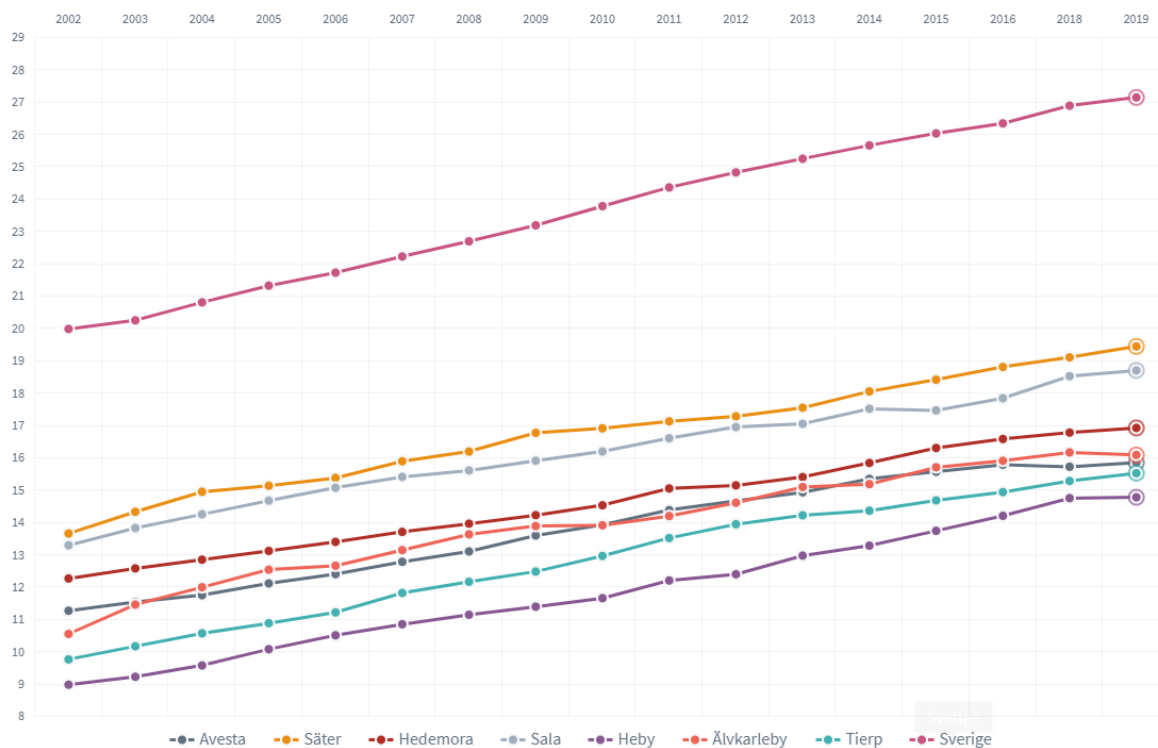
Kommun	Folkmängd	Folkökning	Födelseöverskott	Flyttningsnetto		
				Totalt	Sverige	Utlandet
Säter	11 093	-30	-18	-14	-38	22
Hedemora	15 491	34	-34	59	-72	131
Avesta	23 178	-145	-15	-143	-351	208
Sala	22 894	78	-52	126	24	102
Heby	14 047	137	-27	164	127	37
Tierp	21 136	9	34	-29	-100	71
Älvkarleby	9 457	65	-15	76	46	30

Källa: Statistikdatabasen, SCB. Hämtad 2021-08-18. Tabellen ska bytas ut mot en tidsserie över 5–10 år för att ge en mer rättvisande bild över utvecklingen.

Det finns goda möjligheter att utbilda sig på högre lärosäten via de högskolor och universitet som ligger i anslutning till området. För boende i Heby, Sala och Tierp är det pendlingsavstånd till Uppsala universitet och Mälardalens Högskola, boende i Säter, Hedemora och Avesta har möjlighet att pendla till Högskolan Dalarna och för områdena som tillhör Gävle och Sandviken är det nära till Högskolan Gävle.

STATISTIK (EFTERGYMNASIAL UTBILDNING, %, KÄLLA: SCB)

Högre utbildningsnivå

Andel av befolkningen som har eftergymnasial utbildningsnivå har ökat konstant för de berörda kommunerna ovan under perioden 2002–2019 och följer den nationella utvecklingen. Det tyder på att en hel del återvänder till sina ursprungskommuner efter avslutade studier.

Den digitala utvecklingen har under längre tid setts som en möjlighet för landsbygden att växa, och inte minst genom det ständigt ökande utbud av digitala tjänster som underlättar distansarbete. Under pandemin har den här utvecklingen accelererats när allt fler människor fått ta till sig ny teknik med digitala möten och konferenser. Behoven av pendling och kontorsytor minskar när vi arbetar alltmer hemifrån och stora delar av handeln flyttar ut på nätet.

2.3 Behov och utvecklingsmöjligheter

Regionala utvecklingsstrategier

I området möts de fyra länen Dalarna, Västmanland, Uppsala och Gävleborg. För att se närmare på de möjligheter och behov man har från de olika regionerna har vi gått igenom respektive regions utvecklingsstrategi. Det finns lokala behov som utmärker sig hos de olika regionerna, men på flera punkter ligger man också nära varandra.

Den starkaste gemensamma nämnaren är att samtliga regioner antingen i sin vision eller bland sina målområden belyser vikten av ett hållbart samhälle. Begreppet hållbarhet kopplas i de olika RUS:arna till alltifrån en hållbar kunskapsregion, arbetsmarknad, besöksnäring eller en sammanhållen region, men framför allt till hållbar tillväxt genom miljö- och klimatanpassning. Den vägledning man huvudsakligen använder sig av är Agenda 2030 och dess globala hållbarhetsmål. Region Uppsala har tagit det ett steg längre och döpt hela sin RUS till ”Regional utvecklingsstrategi och Agenda 2030-strategi”. Den tydliga målbild som regionerna ger kring arbetet med hållbarhet är något som stämmer mycket väl överens med Nedre Dalälven som biosfärområde, d.v.s. att fungera som modellområde för social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet.

En annan av regionernas till stor del gemensamma prioriteringar och som också omfattas av landsbygdsprogrammets ramar är en levande landsbygd med god service. I detta avseende pekar flera av regionerna ut behovet av attraktiva miljöer, något som de menar stärker förutsättningarna för inflyttning men också är något som kan stärka besöksnäringen. Sammantaget främjar detta landsbygden och möjliggör service på platser med lågt befolkningsunderlag.

Kommunala översiktsplaner och program

Vi har även gått igenom de nio berörda kommunernas översiktsplaner utifrån olika ämnesområden speciellt utifrån ett landsbygdsutvecklingsperspektiv. Dokumentens inriktning och upplägg varierar kraftigt eftersom de sträcker sig från år 2000 till år 2020. Detta medför till exempel att prioriteringen för klimatfrågan följer översiktsplanernas aktualitet. Detta kan även sägas för biosfärområdet, vilket skapades år 2011. Återkopplingen till biosfärarbetet i de olika översiktsplanerna är mycket låg, men förväntas stärkas vartefter kunskapsläget kring biosfärområdet ökar i kommunerna och dokumenten blir mer aktuella.

En del av översiktsplanerna följer dock varandra på några punkter. Det främsta exemplet är begreppet LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära läge) under temat levande landsbygd. Här ses stora behov och utvecklingsmöjligheter, vilket inte är förvånande då miljöer kring vatten finns fördelat över hela området med allt från slättsjöar, skogssjöar till Dalälven och Östersjön. En utveckling av LIS-områdena ökar inte bara förutsättningarna för inflyttning utan fyller även ett behov hos de turistaktörer som vill skapa nya attraktiva logienheter.

Styrkor, svagheter, möjligheter och hot

Det har genomförts ett antal lokala träffar som ligger till grund för resultaten i vår SWOT-analys (se bilaga 2), och omfattar enskilda träffar med: åtta av de nio berörda kommunerna, LAG och medlemmarna i Leader Nedre Dalälven samt medlemmarna i Nedre Dalälvens Intresseförening. Vid de olika mötestillfällena har deltagarna aktivt medverkat i SWOT:ar och lyft fram de styrkor, svagheter, möjligheter och hot som man ser i området utifrån sitt lokala perspektiv.

De **styrkor** som sammantaget rankats högst är naturen och att man ligger storstadsnära. Detta stämmer väl in i den bild som ofta kännetecknar området, och som också beskrivits närmare under områdesbeskrivningen.

I en trendspaning som genomförts på uppdrag av Lokal utveckling Sverige (LUS), spår Kairos Future att ett av de områden som det finns tydligast trender kring är naturen. Naturen sammanlänkas med utvecklingen inom andra områden, till exempel det växande fokus som finns kring hälsa och

välbefinnande, men också till en ökad konsumtion av upplevelser, vilket skapar turismmöjligheter för landsbygden.⁵

Utmärkelsen som biosfärområde lyfts också fram i SWOT:arna som en av de främsta styrkorna. Utöver den status det ger till området ligger biosfärarbetet med sitt hållbarhetsfokus också helt i linje med berörda regioners utvecklingsstrategier. Kairos Future sätter upp hållbarhet först i sin lista över tolv trender och uttrycker det enligt följande:

Samtliga samhällssektorer har gått från ord till handling för att åstadkomma ett mer ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbart samhälle. FN:s globala mål och Parisavtalet skapar en gemensam idé om hållbar utveckling.⁶

Samtidigt som biosfärområdet lyfts fram som en styrka hamnar okunskapen om det under listan över **svagheter**. D.v.s. det hade kunnat hamna ännu högre upp på listan över styrkor om fler varit medvetna om det. Andra svagheter som deltagarna pekat på i de respektive SWOT:arna är kollektivtrafiken och fiberutbyggnaden. Åtgärder kring infrastruktur är dock något som deltagarna och LAG är överens om att utvecklingsstrategin inte bör omfattas av. Bristen på boende, service och arbetstillfällen samt en åldrande befolkning är andra svagheter som man belyser för området, vilka också är svagheter som är starkt kopplade till hur livskraftig landsbygden är.

I de lokala diskussioner som genomförts har vikten av samarbeten och samverkan prioriterats mycket högt som något det finns stora **utvecklingsmöjligheter** kring. Det finns en lång tradition av samverkan på regional nivå genom Nedre Dalälvens Intresseförening, Leader och på senare år även inom biosfärområdet vilka alla omfattas av samma yttre gräns. Här finns det dock fortsatt mycket som kan utvecklas för att stärka regionen. Inte minst inom de hållbarhetsfrågor biosfärområdet står för. På det lokala planet skapar den digitala tekniken möjligheter för nya innovativa lösningar kring samverkan. En stor möjlighet att utveckla samverkan ges under konceptet ”Smarta bygder” där invånare kommunicerar och tar vara på de råvaror och den kompetens som finns lokalt.

Utöver samverkan och samarbete vilka ligger under ett mer övergripande tema, pekas besöksnäringen ut i SWOT-analysen som det området vilket har högst utvecklingspotential. Närheten till flera storstadsregioner och med en

⁵ Kairos Future - omvärldsanalys

⁶ a.a.

utveckling som går mot att allt fler invånare i urbana miljöer söker sig till naturnära upplevelser, och också hållbara upplevelser gör att området har mycket goda förutsättningar att öka sin betydelse som destination för besöksnäringen. En stark besöksnäring skapar en rad synergieffekter och inte minst utvecklingsmöjligheter för småföretagare. Småföretagande lyfts också upp enskilt i SWOT:en som något det finns stora möjligheter att utveckla.

Det finns även en rad **hot** mot landsbygdsutvecklingen. Under de största hot som SWOT-analysen listar återfinns klimatförändringarna, en negativ bild av landsbygden, indragen service, bostadsbrist och en minskning av antalet unga människor. Även hot av mer lokal karaktär lyfts fram, däribland de problem med översvämningsmygg som förekommer på många platser i området, och den energiexploatering samt vattenkraftsreglering som sker på flera håll.

3 Mål, insatsområden och indikatorer

3.1 Vision

"Tillsammans skapar vi en välkomnande och smart landsbygd där människor utvecklas med hänsyn till naturen"

Tillsammans genom samverkan och engagemang mellan alla sektorer i samhället skapar vi ett levande område där nätverkande och utbyte av erfarenheter ger växtkraft.

Vi välkomnar nya invånare till området och stärker möjligheterna för alla till en god service och livskvalitet. Hit lockas också besökare till hållbara upplevelser hos våra entreprenörer.

Smarta samarbeten leder till innovativa bygder där människor och företag går samman kring idéer som stärker bygden.

Vår rika natur är vårt hjärta. Här får människor i alla åldrar och med olika bakgrund möjlighet att utvecklas utifrån sina egna önskemål och förutsättningar.

Tillsammans har vi skapat ett modellområde för hållbar utveckling; ekonomiskt, ekologiskt och socialt!

3.2 Mål

Dessa mål har identifierats utifrån behoven i SWOT-analysen och genom en process i LAG under våren 2021.

Ett hållbart område

Livskraftiga bygder

En stark besöksnäring

Förutom att målen svarar upp mot behoven som identifierats bidrar de även till att uppnå målen för Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, främst det allmänna målet: *Förbättra den socioekonomiska strukturen i landsbygdsområden*. Vidare bidrar målen även till de särskilda målen för samma fond, främst målet *Främja sysselsättning, tillväxt, jämställdhet mellan könen, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomin och hållbart skogsbruk*, men även till viss del övriga åtta särskilda mål.

Dessa mål bidrar även till flera av de målsättningar som definierats i de fyra Regionala utvecklingsstrategier som berör Leader Nedre Dalälvens område och de går även i linje med samtliga berörda kommuners olika planer. Främst är det avstampen i Agenda 2030 som förenar vår strategi med övriga regionala och kommunala planer och program. Då Leader främjar lokalt ledd utveckling på plats där medborgarna befinner sig finns goda möjligheter att genom denna strategi mobilisera lokala krafter som kan bidra till utveckling även i ett större perspektiv, regionalt, nationellt och globalt.

Ett hållbart område

Den plattform biosfärområdet utgör är något vilket framhävs i SWOT-analysen som en av de största styrkorna för Leader-området. Detta gäller inte minst fokuset på hållbarhetsfrågorna vilka är kärnan i biosfärbetet. Samtidigt pekas biosfärområdet ut under svagheter med anledning av att det råder en stor okunskap kring vad det står för, och hur man kan dra växlar på att verka i ett modellområde för hållbar utveckling. Det finns därför ett stort behov av att kommunicera och framför allt initiera projekt med hållbarhet i fokus.

I de regionala utvecklingsstrategier (RUS) och kommunala översiktsplaner som vi gått igenom är ett hållbart samhälle den starkaste gemensamma nämnaren. Samtliga RUS:ar som berör området pekar genomgående på Agenda 2030 och dess globala hållbarhetsmål.

Ett hållbart område med den definition vi använder oss av och som innefattar ekonomisk, ekologisk och socialt hållbar utveckling stämmer väl överens med två av de tre målen inom den Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: ”Stödja miljövard och klimatåtgärder och bidra till unionens miljö- och klimatrelaterade mål.”, och ”Förbättra den socioekonomiska strukturen i landsbygdsområden.”.

Valet av *Ett hållbart område* som ett av våra mål innebär att vi önskar ta ett steg längre för att uppnå en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling. Vi ingår redan i ett biosfärområde, som är ett modellområde för hållbar utveckling utsett av Unesco. Detta arbete lämpar sig mycket väl att implementera i Leader Nedre Dalälvens strategi och knyter an till de behov och möjligheter som framkommit i analysen.

Livskraftiga bygder

I de lokala processerna inför framtagandet av denna strategi har de grundläggande livsvillkoren för människorna på landsbygden kommit högt upp på listan av saker att satsa på. Målet är att bidra till livskraftiga bygder med fler invånare som ger ett större underlag till god kommersiell och offentlig service så att människor kan leva ett gott liv lokalt. Det skall finnas livskraftiga företag med lokala arbetstillfällen, bostäder och en fungerande infrastruktur. Med aktiva mötesplatser och ett rikt föreningsliv finns möjligheter för människor som kan och vill samverka att utvecklas utifrån

sina egna förutsättningar. Nätverkande och samverkan mellan olika aktörer i samhället bidrar till den attraktiva och inkluderande livsmiljön.

Konkurrenskraft och nätverkande tillsammans är något som lyfts fram i samtliga regionala utvecklingsplaner. I Region Dalarna, Region Gävleborg och Region Västmanland är detta också en del av deras visioner och målområden. De kommunala översiktsplanerna pekar på möjligheterna med LIS-områden som attraktiva miljöer för utveckling av boende och besöksnäring. I anslutning till dessa behövs det service och smarta lösningar för lokalsamhället.

Livskraftiga bygder bidrar till den Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutvecklings mål om att: *”Förbättra den socioekonomiska strukturen i landsbygdsområden.”*. Detta sker genom den bredd av insatser som är möjliga att genomföra och som tillsammans bidrar till ökad sysselsättning, social delaktighet och lokal utveckling.

Valet av *Livskraftiga bygder* som ett av målen i vår strategi grundar sig på resultatet av SWOT-analysen och den samlade erfarenheten av vad som är betydelsefullt för en positiv lokal utveckling. Här samlar vi det som den lokala nivån allra mest önskar arbeta med, det som ligger de flesta närmast hjärtat och som berör de allra flesta i våra bygder. Här finns goda möjligheter för att utveckla attraktiva miljöer för människor att bo, leva och verka i samtidigt som det skapar utrymmer för innovativa idéer och att växa tillsammans.

En stark besöksnäring

I Nedre Dalälven finns det mycket god tillgång till attraktiva miljöer som ligger vatten- och naturnära, vilket har belysts vid upprepade tillfällen i strategin. Naturen och att man ligger storstadsnära är det som lyfts fram som områdets största styrkor i SWOT-analysen. Det stora upptagningsområdet tillsammans med de höga naturvärden vilka finns tillgängliga över hela området är något som ger mycket goda förutsättningar för natur- och upplevelsebaserade besöksnäring. Detta framkommer även i SWOT-analysen där besöksnäringen bedömts vara det område som har högst utvecklingspotential.

Flera av regionernas utvecklingsstrategier pekar särskilt ut behovet av attraktiva miljöer. Attraktiva miljöer sträcker sig allt från naturnära miljöer till områden med god service. D.v.s. områden där människor vill bo men

också till miljöer dit man kan locka besökare. De kommunala översiktsplanerna lägger i det här avseendet ett stort fokus på utvecklingen av LIS-områden för boende och besökare.

En stark besöksnäring bidrar till den Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutvecklings mål om att: "Förbättra den socioekonomiska strukturen i landsbygdsområden.". Detta sker framför allt genom en ökad sysselsättning men också genom den utökade service som växer fram i synergi med växande besökarantal.

En besöksnäringen där upplevelser med naturen i fokus ställer höga krav på att dessa ska vara miljömässigt hållbara och är också något som besökarna förväntar sig av upplevelserna. Den Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutvecklings mål att: "Stödja miljövard och klimatåtgärder och bidra till unionens miljö- och klimatrelaterade mål." faller väl in under detta.

Valet av *En stark besöksnäring* som ett av våra mål grundar sig huvudsakligen på SWOT-analysen och de tydliga signaler som den ger kring förutsättningar, behov och möjligheter. Omvärldsanalysen från Kairos Future pekar specifikt ut natur- och upplevelseturism som en av de starkaste trenderna inom lokal utveckling och stärker ytterligare förutsättningarna för det satta målet.

3.3 Insatsområden

1. Lokal utveckling

Lokal utveckling är något av Leaders själ och hjärta. Detta insatsområde inbegriper det mesta av vad den lokala nivån har angett att man önskar arbeta med för områdets utveckling. Här ryms olika typer av insatser som engagerar människor och är viktiga för bygdens utveckling.

Olika former av **ortsutveckling**; att gemensamt utveckla sin ort ur ett helhetsperspektiv, passar in under detta insatsområde. Här ser vi till exempel satsningar på lokala utvecklingsplaner, skyltning och marknadsföring. Det kan också innefatta gemensamma satsningar för att öka trivsel samt att skapa eller bevara lokala natur- och kulturvärden som är av vikt för en hel bygd. Föreningsutveckling

och föreningars möjlighet att ta ett större ansvar för samhällsservice kan också komma in här.

Mötesplatser är centralt för insatsområdet. Det kan vara helt nya eller redan existerande mötesplatser som kan utvecklas på olika sätt. Även föreningslokaler och andra former av lokala mötesplatser, både fysiska och digitala kan vara aktuella. Det viktigaste är att det sker i samverkan mellan flera parter och är utvecklande för bygden och området.

Ungdomar är viktiga för bygdens överlevnad. Att ha en positiv bild av sin hembygd och att känna att man kan påverka sin situation både nu och i framtiden är av stor vikt för att unga skall trivas och utvecklas. Att unga skall kunna vara med och påverka utvecklingen av sin hembygd och sin egen framtid, kanske genom att driva egna projekt ”Av unga för unga” eller att vara delaktiga i större projekt, är viktigt både för personlig utveckling, lärande och demokratiutveckling.

Idrott, hälsa och livskvalitet är viktiga för den sociala hållbarheten. Idrottsföreningar är ofta den sammanhållande kraften i en bygd och engagerar människor i alla åldrar. Föreningarna arbetar oftast med så mycket mer än sitt huvuduppdrag som idrottsförening och blir en viktig utvecklingskraft och mötesplats i bygden, något man samlas kring och en drivkraft både för evenemang och demokratiutveckling. Förutom att hälsa är viktigt för människor i alla åldrar, har vi här särskilt fokus på unga och utrikesfödda. Insatser kan exempelvis vara utveckling av idrottsplatser, spontanidrott, evenemang, föreläsningar, föreningsutveckling och nya sätt att arbeta med hälsa och friluftsliv.

Lokal kultur och kulturmiljöer är viktigt för den lokala identiteten och något som engagerar många i en bygd. Historiska platser kan utvecklas för att sedan bli en betydande del i ett större sammanhang, till exempel för en stärkt besöksnäring. Lokala evenemang kan till exempel innefatta konst, musik, teater, marknader eller idrottsevenemang. Det viktiga är att det är nya eller utvecklade evenemang som kan bidra till en bredare utveckling av orten.

2. Smarta bygder

Smarta bygder kommer från konceptet Smart Villages som EU kommissionen lanserade 2016, och är ett begrepp som starkt knyter an till leadermetoden. I smarta bygder utvecklar man kreativa lösningar på lokala utmaningar genom att använda ortens unika styrkor och möjligheter.

Vi ser att vi genom detta insatsområde kan stötta olika former av smarta samarbeten som syftar till att lyfta bygden ett hållbart sätt. Till exempel kan det vara lokala nav för privat, ideell och offentlig verksamhet på en ort som kan innehålla distansarbetsplatser, lokaler för företag och föreningsverksamhet eller annan samverkan. Det kan även vara insatser för samverkan mellan olika aktörer för tex lokala energilösningar, digitalisering, kluster med olika teman, lokal turismsamverkan, företags- och föreningssamverkan, lokala transportlösningar mm.

3. **Entreprenörskap och innovation**

Ett av Leaders mål är att stötta den lokala ekonomin och på så sätt vara med och bidra till nya och bevarade arbetstillfällen och företag. Vi vill även stötta entreprenörskap i ett bredare perspektiv samt alla varianter av innovation i vårt område. Nytänkande och testverksamheter som passar in inom Leadermetoden är något som kan bli aktuellt att stötta.

Framför allt är det **förädling av lokala råvaror från jord, skog och vatten** som kommit fram som område att satsa på. Olika former av ”testbäddar” för sådana produkter och andra kan vara aktuellt precis som alla former av samverkansprojekt mellan företag och andra sektorer. Även socialt företagande kan vara aktuellt, precis som att vi gärna ser att möjligheterna till att stötta företag med småstöd finns kvar. Kompetensutveckling för företag inom olika verksamheter kan även det vara ett område att stötta.

4. **Klimat och miljö**

Leaderområdets geografiska område är identiskt med **Biosfärområde Älvlandskapet Nedre Dalälven**, som skall verka som ett modellområde för hållbar utveckling. Biosfärområdet identifierades under strategiprocessen som en stor möjlighet för områdets utveckling och helt rätt i tiden när klimat och miljöfrågorna alltmer står i fokus.

Exempel på insatser som kan ligga inom detta område är arbete med att kommunicera klimat- och miljöfrågor i biosfärområdet samt biosfärmärkning av produkter och tjänster. Arbete med fiskevård för att få upp havsvandrande fisk i älven, stötta fiskevårdsföreningar samt arbeta med kuststräckan ligger även det inom insatsområdet, precis som arbete som främjar öppet landskap och biologisk mångfald. Det kan också innefatta lokala klimat- och miljöåtgärder i samverkan.

5. Hållbar besöksnäring

Besöksnäringen framkom som det område med störst utvecklingsmöjlighet i samtliga lokala processmöten. Nedre Dalälvsområdet, med de unika natur- och kulturmiljöerna som finns här, är ett naturligt rekreationsområde och besöksnäringen blir allt viktigare. En **Hållbar besöksnäring** framstår som en viktig del i områdets utveckling.

Exempel på insatser som kan ligga inom detta insatsområde är olika former av leder, utbildning av lokala guider samt möjligheten till att få in mer logi för besökare till området. Områdets industrihistoria har även den stor utvecklingspotential för turism. Lokal platsutveckling med fokus på besöksnäring, destinationsutveckling av hela området eller lokala destinationer kan vara en annan åtgärd såväl som utveckling av besöksnärningsnätverk och kompetensutveckling av sådan.

